

Sziszifosz mítosza

Albert Camus

Az istenek arra ítélték Sziszifoszt, hogy egy sziklát görgessen a hegytetőre, ahonnan az mindig visszagurult a hegy lábához. Úgy vélték, hogy a hiábavaló és reménytelen munkánál nagyobb büntetés nem létezhetik.

Homérosz azt meséli, hogy Sziszifosz volt a legbölcsebb a földi halandók közt. Egy másik hagyomány szerint azonban inkább útonálló volt. Ebben nincs semmi ellentmondás. Eltérnek a vélemények arra nézve, hogy mi volt az oka pokolbéli büntetésének. Felróják neki, hogy semmibe vette az isteneket és kibeszélte titkaikat. Jupiter elrabolta Aiginát, Aszoposz leányát. A leány eltűnése miatt megdöbben apa elpanaszolta baját Sziszifosznak. Ez tudott a turpisságról és hajlandó volt felvilágosítani Aszoposzt, ha ez ellátja vízzel Korinthosz fellegvárát. Sziszifosz többre becsülte a víz áldását Jupiter mennydörgős mennyköveinél. A pokolban bűnhődött érte. Homérosz azt is elmeséli, hogy Sziszifosz bilincsbefverte a Halált. Plutó, az alvilág ura, nem nézhette tétlenül, hogy birodalma elnéptelenedik, ezért hát felbízta a háború istenét és az kiszabadította a Halált legyőzője kezei közül.

Azt is regélik, hogy Sziszifosz, amikor közelegni érezte a halálát, igen meggondolatlanul próbára akarta tenni felesége engedelmességét. Megparancsolta neki, hogy holttestét temetetlenül vesse a város főterére. Mikor aztán Sziszifosz a pokolba került, engedélyt kapott Plutótól, hogy visszatérjen a földre és megbüntesse feleségét, amiért teljesítette ezt az emberi szeretettel összeegyeztethetetlen parancsot. Ámde amikor viszontlátta a földi világot, újra megízlelte a vizét és a nap sugarait, nem akart többé visszamenni az alvilági sötétségbe. Nem használt sem szép szó, sem fenyegetés, sem az istenek haragja. Évekig élt még az öböl partján a csillámló tenger mellett és élvezte a földi örömeket. Az isteneknek el kellett fogniok őt. Merkur jött érte, nyakoncsípte a vakmerőt és erőszakkal visszahurcolta az alvilágba, hol már várta a sziklája.

Sziszifosz a képtelen, felfoghatatlan hős. Ezzé teszik szenvedélyei, kínjai egyaránt. Olyan szenvedélyesen szerette az életet és gyűlölte a halált, hogy fittyet hányt az isteneknek; s ez megérte neki azt a szörnyű büntetést, amely felemészti egész lényét valami soha el nem végezhetőért. Ezt az árat kell fizetni a földi szenvedélyekért.

Az alvilági Sziszifoszról nem szól tovább a mese. A mítoszokat azért csinálták, hogy fantáziákkal meglevenítsük őket. Látjuk képzeletünkben Sziszifosz testének megfeszülését, amint fel akarja emelni a nagy követ, hogy fölfelé görgesse és százszor meg százszor újrakezdje. Látjuk a köhöz feszített arcát, látjuk, amint áttesi vállára a sáros kőtömb súlyát, nekiveti hátát a földnek, aztán megint átveszi a karjára, két kezének biztos fogásával. Ennek az égboltozat nélküli térnek és méretlen időnek a végén van a cél. Eléri. És akkor azt látja, hogy a kő pillanatok alatt legurul és neki újra fel kell emelnie a csúcsra. Visszamegy a hegy lábához.

Ez az a pillanat, a lefelé indulás pillanata az, amikor engem Sziszifosz érdekel. Látom az embert lefelé menni, súlyos és kimért léptekkel, közeledni új küzdelméhez, melynek sose szakad vége. A fellelegzésnek az időszaka ez, mely épp oly biztosan eljön újra és újra, mint a rá mért büntetés. Ez a tudatosság időszaka. Ezekben az időközökben, amikor elhagyja a magaslatokat és leszáll a mélybe, Sziszifosz felette áll sorsának. Erősebb, mint a sziklája.

Ennek a mítosznak a tragikumája csak abban áll, hogy hőse tudatos. Hiszen hol lenne a büntetés, ha minden lépésnél reménysugár integetne feléje? A munkás is hasonló küzdelemben áll élete folyamán és nem kevésbé felfoghatatlan (abszurd) hős. De tragikus hőssé csak akkor válik, amikor tudatossá lesz. Sziszifosz az istenek proletárja, tehetetlen és lázadó, ismeri nyomorult állapotának reménytelenségét és erre gondol a lefelé vezető úton. Ez a felismerés egyszersmind felemészti győzelmét. Nincs olyan végzet, melyen nem lehet felülkerekedni megvetésével.

*

De ha a lejtő bizonyos napokon fájdalmas is, azért lehet öröm is benne. Ez nem túlzás. Elképzelem magamnak Sziszifoszt úgy, amint jön a sziklája felé, a lefelé indulás fájdalmával. Nagyon erősen megrohanják emlékezetét a földi képzetek, a boldogságra hívó szó hangsúlya. Ilyenkor feltámad a szomorúság az emberi szívben; ez a szikla győzelme, ez maga a sziklakő. A mérhetetlen kint túlságos nehéz elviselni. Ezek a mi getszemáni éjszakáink. Azonban a lesújtó igazságok felismerés nélkül elmúlnak. Így volt Oidiposz is, aki engedelmesen beteljesítette sorsát, anélkül hogy ismerte volna. A tragédia csak abban a pillanatban kezdődött, amikor megtudta. De ugyanakkor, a vakság és reménytelenség állapotában feltámadt benne az a felismerés is, hogy az egyetlen kötelék, mely e világhoz fűzi, egy fiatal leány üde keze. Ekkor tör fel belőle ez a képtelen túlzásnak tűnő mondat: „Annyi megpróbáltatás ellenére is élemedett korom bölcsessége és lelkem szárnyalása úgy ítéli, hogy minden jól van”. Így Szophoklész Oidiposza meghatározza az abszolút győzelem fogalmát, akárcsak Dosztojevszkij Kirilovja.

„Eh miért ily keskeny utakon?” Csak egy világ van. A boldogság és a képtelenség ugyanegy földnek a két gyermeke. Elválaszthatatlanok. Tévedés volna azt mondani, hogy a boldogság szükségképpen a képtelenség eloszlásából születik. Éppúgy előfordul az is, hogy a boldogság képtelen érzeményeket szül. Oidiposz azt mondja, hogy megítélése szerint minden jól van és ez a mondat szent. Beleharosan az ember körülhatárolt világképébe. Megtanít arra, hogy még nem merült ki minden és nem is fog. Ebből a világból száműz egy istent és a meddő fájdalmakat. A sorsból emberi ügyet csinál, melyet emberek között kell rendezni.

Sziszifosz hallgatag öröme éppen ebben van. Sorsa az övé. Sziklája az ő dolga. Ugyanígy van a felfoghatatlan ember is, amikor a földi nyomorúságról elmélkedik, lakatot tesz a bálványok szájára. Az ő világmindenségének egyszerre vissza adja csendjét, a földből ezernyi csodás nesz támad. Tudatalan és titkos hívások, integető arcok, ezek szükséges ellenpontok és jutalmak a győzelemnek. Napfény nincsen árnyék nélkül és meg kell ismerkedni az éjszakával is. A felfoghatatlan ember igent mond és erőfeszítésének nem szakad vége. Ha létezik egyéni sors, akkor egyáltalában nincs magasabb rendeltetés, legfeljebb az, amit végzetnek szokás nevezni, de amelyet megvet. A többit illetőleg tudja, hogy életének ő maga az ura.

Abban a sorsdöntő pillanatban, amikor az ember a saját élete felé fordul — ami egyértelmű a sziklájához visszatérő Sziszifoszsal —, végiggondolja az összefüggés nélküli cselekvések láncolatát, ami az ő sorsa lesz s amit ő maga teremt meg magának és halálával pecsétel meg. Így az ember szüntelenül halad, abban a meggyőződésben, hogy minden emberi dolog emberi eredetű. Vak, aki látni szeretne és tudja, az éjszaka nem fog véget érni. A szikla mindig újra legurul.

Én elhagyom itt Sziszifoszt a hegy lábánál. Az ember mindig megtalálja az ő cipelnivaló terhét. De Sziszifosz megtanít bennünket arra a magasabb hűségesszéményre, mely megtagadja az isteneket és sziklákat emel. Ezek után már ez az úrnélküli világmindenség nem tűnik sem céltalannak, sem átmeneti otthonnak. Annak a kődarabnak minden szemcséje, annak a homálybavesző hegynek fémes csillogása magában is világot alkot. Maga az ormok felé való törekvés elég ahhoz, hogy betöltsön egy emberi szívet.

Sziszifoszt boldognak kell elképzelnünk.

G. Czimmer Anna fordítása

